

theoloog is de mens eindpunt van Gods scheppend woord, voor de taalkundige is God eindpunt van het denken in woorden' is de slotzin van 'Taal en theologie', waarin ingegaan wordt op de religieuze taal en het religieus taalgebruik. Na 'Over wreedheid, oorlog en taalgebruik' volgt in 'Aber glücklich bin ich nicht' in het voetspoor van Pierce en Quine een verhandeling over *Wahlverwandschaft*: voor echt verstaan van een teken is meer nodig dan kennis van de betekenis en de context, namelijk een referentiekader, en bovenal affiniteit. In 'De vele R's van Redelijkheid' wordt aan de hand van het woordveld Rede, Rationaliteit, Rekenschap, Relativering en Redeneren nagegaan of naast de filosoof de taalkundige over Redelijkheid nog iets zinnigs kan zeggen. Wie de norm van een taal bepaalt, komt in 'De spraakmakende gemeente' aan de orde. In 'De Big Bang, het antropisch principe en wat we zijn, wie we zijn en waarom' wordt duidelijk gemaakt dat de evolutie niet noodzakelijk moest uitlopen op het verfijnde semiotische systeem waarover de mens beschikt, maar wel dat het vermogen tekens te kunnen combineren, moest resulteren in een uit een communicatiestelsel gegroeid denkvermogen; 'wij zijn denkende wezens geworden die door ons denkvermogen het heelal hebben ontdekt' (p. 223), aldus het afgezwakte antropische principe. Uit 'Tussen Prawda en Veritatis Splendor, of: wat is dat nu toch, Waarheid?' wordt duidelijk dat het logische waarheidsgehalte van een uitspraak geen onmiddellijk verband heeft met het alledaagse gebruik van het woord *waarheid*. Het hoofdstuk besluit met 'De geheimtaal der verkeersborden'.

Het derde hoofdstuk over de relatie van taal en de kunsten bevat vijf essays. Misverstanden die ontstaan door verschuivingen in tekens, begrippen dan wel objecten (de drie aspecten van 'betekenis') worden behandeld in 'De valkuil van het lexicon'. 'De onderhuidse intimiteit van kunst en wetenschap' volgt uit de natuurlijke logica binnen de taal. 'Het werkelijkheidsgehalte van literatuur' en 'De naar binnen gekeerde blik van het lezend oog' scheppen een wereld in woorden. Na het begrip 'Dilettantisme in kunst en wetenschap' geanalyseerd te hebben, verzucht de auteur: 'Waar liefhebberij uit kunsten en wetenschap gebannen zijn, wordt de wetenschap tot betweterij en de kunst tot vaardigheid'. 'Constanten en variabelen in de retoriek' behandelt een van de noodzakelijke poten in de driehoek retorica, grammatica en logica.

Prikkelend geschreven, getuigend van een grote eruditie van de auteur, getuigend ook van diens eclecticisme, is dit boek over de zingeving van het menselijk bestaan door het vermogen tekens te combineren tot nieuwe, dus het taalvermogen, het waard in gedachten te worden gehouden als geschenken gekocht moeten worden.

Jan W. de Vries

FLIP DROSTE, *Denken en Spreken. De Talige Mens*, Davidsfonds/Clauwaert, Leuven, 1996, 344 p.

Nieuw standaardwerk over Indisch-Nederlandse koloniale literatuur

Als weinig anderen zet E.M. Beekman zich nu al vele jaren lang in om de Nederlandse en Vlaamse literatuur in de Engelstalige wereld bekend te maken. Zijn Amerikaanse 'eenmansguerrilla' (zie *Ons Erfdeel* 29 (1986), pp. 541-545) heeft een indrukwekkende publicatielijst opgeleverd van vertalingen, boekuitgaven en wetenschappelijke artikelen. In zijn *Library of the Indies* heeft hij tussen 1981 en 1988 op voorbeeldige wijze een reeks Engelse vertalingen uitgegeven van de klassieken der Indisch-Nederlandse koloniale literatuur. Met deze mooie boeken, goed vertaald en voorzien van degelijke informatieve noten en nawoorden heeft hij een grote dienst bewezen aan indonesianisten, extramurale neerlandici en literatuurwetenschappers over de gehele wereld.

Als kroon op dit werk is er nu zijn nieuwe boek *Troubled Pleasures. Dutch Colonial Literature from the East Indies 1600-1950*, een literair-wetenschappelijke studie van ruim zeshonderd bladzijden, waarin hij een gedetailleerde behandeling geeft van in totaal zestien auteurs die het beste vertegenwoordigen van deze literatuur. In historische volgorde: Rumphius en Valentijn uit de VOC-periode (17e en 18e eeuw), daarna Franz Junghuhn, Multatuli, Louis Couperus, Alexander Cohen, P.A. Daum (Maurits) en Raden Adjeng Kartini

voor de negentiende eeuw, en tenslotte de acht groten uit de twintigste eeuw: Edgar du Perron, Beb Vuyk, Maria Dermoût, H.J. Friedericy, Vincent Mahieu/Tjalie Robinson, Rob

Nieuwenhuys/E. Breton de Nijs, Willem Walraven en A. Alberts. Het geheel is omlijst met een heldere inleiding en epiloog, en wordt gecompleteerd door een voortreffelijk apparaat van noten, bibliografie en register.

Beekmans centrale stelling is, dat de Nederlandse koloniale literatuur haar wortels heeft in de scheepsjournalen en zeemansverhalen van de vroege Nederlandse maritieme expansie. Het is daarom wel bijzonder passend dat zijn boek verschijnt precies vierhonderd jaar nadat Jan Huygen van Linschoten met zijn *Itinerario* de weg had gewezen naar Oost-Indië, en 350 jaar na de publicatie van het populairste boek van deze hele literatuur, het *Journal* van schipper Willem Bontekoe van Hoorn.

Aan deze maritieme oorsprong schrijft Beekman niet alleen het gebruik van gewoon, alledaags Nederlands toe, maar ook het realisme, de ongebreidelde nieuwsgierigheid en het avontuurlijk individualisme in deze literatuur; en tenslotte de ongekunstelde en levendige stijl, die niet aan de Europese literaire canons gebonden was. Een goed voorbeeld is het schitterende anekdotische proza in de vijf delen van *Oud en Nieuw Oost-Indiën* (1724-1726) van Valentijn, een zeer knap verteller met een scherp oog voor ongewone en dramatische details.

De besproken werken worden door Beekman telkens gesitueerd in hun historische, geografische, culturele, sociale en linguïstische context. En ook in de context van de onbekende en overstelpende tropische natuur, die - met name in zijn hoofdstukken over Rumphius, Junghuhn en Maria Dermoût - naar voren komt als één van de meest fascinerende thema's in deze literatuur. Niet alleen om de ontdekking van die natuur - de schelpen, de zeetuinen, de vulkanen, de oerwouden, de flora en fauna. Maar vooral ook om de verhalen die aan deze tropische natuur vastzitten - de lokale legenden, mythen en fabels, die Rumphius als eerste verzamelt en vermeldt, maar die ook in het werk van een moderne schrijfster als Maria Dermoût nog met volle kracht aanwezig zijn.

De magie van de exuberante natuur, de betoverende kracht van de exotische werkelijkheid - het zijn evenzovele romantische thema's in deze literatuur. En zo zijn er meer. Beekman noemt: de magie van het mysterieuze Oosten bij Couperus, het leven in ballingschap en de strijd van het individu tegen de verstikkende burgerlijke orde van de koloniale maatschappij van Walraven en Cohen, de strijd tegen het koloniale onrecht van Multatuli en Vuyk. Indië deed bij hen de verbeelding ontvlammen, de behoefte om te schrijven en dan in dat schrijven de onachterhaalbare herinnering vast te leggen. En in deze dominante romantische inslag zit dan het verschil met de Nederlandse literatuur uit het moederland.

Het hoofdaccent ligt in Beekmans boek op de literaire interpretatie en waardering van de besproken werken. In dit opzicht biedt hij een radicaal andere benadering dan in Nieuwenhuys' *Spiegel* van 1972. Terwijl Nieuwenhuys vooral de werkelijkheid achter de literatuur zoekt en de Indische literatuur leest als een spiegel van het Indische leven, biedt Beekman uitvoerige literaire analyses van de besproken werken, en hij behandelt die in een uitgewerkt interpretatiekader, waarvoor hij aansluit bij bekende literaire theoretici als Todorov en Bakhtin. En terwijl Nieuwenhuys telkens het Indische en het Nederlandse contrasteert, biedt Beekman slag op slag verrassende en verhelderende literaire vergelijkingen tussen de Indisch-Nederlandse literatuur en die van het Amerikaanse Zuiden. Zo bijvoorbeeld tussen Tjalie Robinson en Mark Twain: hun vrijgevochten jongenswaarden, hun levendige realisme en onliteraire taalgebruik, het alledaags racisme en het geweld in de koloniale samenleving, en ook de tussenpositie van de Indo's met hun petjo tegenover het creools Missisipi-Engels in *Huckleberry Finn*.

Beekman heeft een schitterend boek geschreven, in geestrijk, robuust en zeer leesbaar Engels. Het boek is van een indrukwekkende rijkdom aan inzichten, eruditie, anekdotes en verrassende details, en is zonder enige twijfel het nieuwe standaardwerk over de Indisch-Nederlandse literatuur.

Reinier Salverda

E.M. BEEKMAN, *Troubled Pleasures. Dutch Colonial Literature from the East Indies 1600-1950*, Clarendon Press, Oxford, 1996, 629 p.